

Я. І. Юрова
студ. II курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к. ю. н., доц. Н. В. Ільєва

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ НОТАРІУСОМ СПАДЩИНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Одним із самих актуальних питань у суспільстві є і завжди буде питання спадкування. У зв'язку із запровадженням 24 лютого 2022 р. в Україні воєнного стану, особливій увазі та дослідженню заслуговують питання оформлення нотаріусом спадщини в період воєнного стану. Цивільний кодекс України закріплює, що «спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)» [1, ст. 1216].

У період воєнного стану було ухвалено та внесено чимало змін до низки нормативно-правових актів, якими керуються нотаріуси під час оформлення спадщини в період воєнного стану. До таких нормативно-правових актів можна віднести, Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Положення про Спадковий реєстр тощо.

Відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України «в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводитьсь за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини» [2]. Тобто під час воєнного

стану будь-який нотаріус України має право завести спадкову справу незалежно від місця відкриття спадщини. Треба зазначити, що забороняється видача свідоцтва про право на спадщину в спадковій справі, яка заведена без використання Спадкового реєстру. Це зумовлено тим, що спадкова справа може вже бути заведена іншим нотаріусом, або спадкодавцем був складений спадковий договір.

Досить проблемним питанням є строк прийняття спадщини або відмови від її прийняття в період воєнного стану. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» № 164 від 28.02.2022 р., у період дії воєнного стану, «перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці [3]. Відповідно до ст. 1220 ЦК України «часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Тобто для звернення до нотаріуса для прийняття спадщини встановлюється строк у десять місяців із моменту відкриття спадщини.

Але, у Постанові Верховного Суду від 25.01.2023 р. у справі № 676/47/21, у якій надано правову оцінку п. 3 цієї постанови, Верховний Суд зазначив, що «тлумачення вказаних норм, з урахуванням виміру ієрархії актів цивільного законодавства по вертикалі, свідчить, що: по-перше, правила щодо строку на прийняття спадщини (початок перебігу, наслідки спливу) регулюються Цивільним кодексом України, який прийнятий Верховною Радою України і є основним актом цивільного законодавства України; по-друге, строк на прийняття спадщини по своїй сутності є присічним (статті 1270, 1272 ЦК), оскільки його сплив призводить до того, що спадкоємець вважається таким, який не прийняв спадщину. Тобто сплив строку «присікає» право на прийняття спадщини. Проте в законі вочевидь з урахуванням сутності права на прийняття спадщини як майнового, передбачена можливість: за згодою самих спадкоємців, що прийняли спадщину, подати заяву про прийняття спадщини (частина друга статті 1272 ЦК України); для спадкоємця звернутися з позовною вимогою та за наявності поважної причини суд визначає додатковий строк на прийняття спадщини (частина третя статті 1272 ЦК України); по-третє, законодавець як у статті 1270 ЦК України, так і в інших нормах ЦК України, не передбачає допустимості існування такої

конструкції як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості в Постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини. Тому, на думку Верховного Суду, пункт 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164 (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню [4]. Отже, питання строку прийняття спадщини або відмови від її прийняття в період воєнного стану не є повністю врегульованим.

Також, у зв'язку з бойовими діями на території України і великими втратами, як серед військового, так і цивільного населення, усе частіше причина й дата смерті особи встановлюється за допомогою судово-медичної експертизи. Встановлення особи загиблого та видача свідоцтва про смерть може затягнутися на невизначений термін, що тягне за собою неможливість нотаріусом оформлення спадщини з причин пропуску строків на прийняття спадщини.

На думку І. М. Бернацької, необхідно внести зміни до ст. 1270 Цивільного кодексу України, а саме доповнити частиною третьою, такого змісту: «У разі державної реєстрації смерті під час дії воєнного стану строк для прийняття спадщини встановлюється в шість місяців, який починається з моменту державної реєстрації смерті в Державному реєстрі актів цивільного стану».

Отже, оформлення нотаріусом спадщини в період воєнного стану має свої особливості та проблемні питання, які потребують врегулювання та вдосконалення на законодавчому рівні.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-p#> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Постанова Верховного Суду по справі № 676/47/21 від 25.01.2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108654283> (дата звернення: 20.04.2023).